

ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN DEPRESYON DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ¹

Havva KAÇAN SOFTA

Kastamonu Üniversitesi, Fazıl Boyner Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü.

İlk Kayıt Tarihi: 28.09.2012

Yayına Kabul Tarihi: 12.11.2012

Özet

Tanımlayıcı tipte olan bu çalışma Kastamonu’da yaşayan ve engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin depresyon düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, Kastamonu İlindeki Özel Erdem Eğitim Merkezine kayıtlı; zihinsel, bedensel ve hem zihinsel hem de bedensel engelli çocukların ebeveynleri (N=360) oluşturmuştur. Araştırma verileri araştırmacı tarafından geliştirilen tanımlayıcı veri formu ve Beck Depresyon Envanteri (BDE) kullanılarak yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Verilerin analizinde “iki ortalama arasındaki önemlilik testi(T-testi)”, “Tek yönlü değişim çözümlemesi(Anova One WAY)” testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, ebeveynlerin Depresyon Puanı Ortalamaları 21,600 ±10,722 olarak orta düzeyde bulunmuştur. Engelli çocuğa sahip anne-babaların çalışıp çalışmama durumu ve ebeveynlerin erkek ya da kadın olma durumuna göre depresyon düzeyi değişmektedir

Anahtar kelimeler: *Engelli Çocuk, Ebeveyn, Depresyon Düzeyi, Beck Depresyon Envanteri*

EXAMINATION OF PARENTAL DEPRESSION LEVELS OF CHILDREN WITH DISABILITIES

Abstract

This study which is a descriptive one, has been carried out to identify the levels of depression of the parents who live in Kastamonu and have handicapped children. The parents (N=360) of the children who are mentally, physically, both mentally and physically handicapped; and registered in Private Erdem Training Center in Kastamonu comprise the population. The data of the research was collected by using the descriptive data form developed by the researcher and Beck Depression Inventory (BDI) with the face to face meeting method. While analyzing the data, significance test between two means (T-Test), and one-way variation analysis (Anova One WAY) were used. As a result of the research, the means of depression scores of the parents who have handicapped children are ascertained as moderate with the values 21,600 ±10,722. Their depression levels change considering whether the parents of handicapped children work, or not; whether they are male or female.

1. 13-15 Eylül 2012 Bezmialem Vakıf Üniversitesinde düzenlenen ,XII.Ulusal Konsültasyon Liyezon Psikiyatrisi ve Psikosomatik Tıp Kongresi’nde Bildiri olarak sunulmuştur

Keywords: *Handicapped Child, Parents, Depression Level, Beck Depression Inventory*

1. Giriş

Bir ailede çocuğun doğumu, o ailenin yaşamında oldukça önemli bir yer tutmakta ve ailenin o güne kadar sürdürdüğü yaşam biçiminde, bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Ailenin alışılmış düzeninde, hazırlıklı olsalar bile ani bir değişiklik olmakta ve aile bireyleri bu değişikliklere ayak uydurmaya çalışmaktadır (1,2). Normal sağlıklı bir çocuğun ailede meydana getirdiği bu değişiklikler doğan çocuğun engelli olduğunun ögrenilmesi ile daha zor ve karmaşık bir durum oluşturmaktadır(3).

Engellilik; yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel etkenlere bağlı olarak özürlülük ve sakatlık sonucu oluşan, çocuk için normal olan bir işlevin yerine getirilememesi, tamamlanamaması ya da eksik kalması durumudur(4). Engelli çocuk; zihinsel özellikleri, duyuusal yetenekleri, nörolojik ve fiziksel özellikleri, sosyal davranışları ve iletişim becerileri yönünden ortalama ya da normal bir çocuktan farklı olan, bunun için profesyonel yardım alması gereken çocuktur(5).

Engelli çocukların kendilerini yetersiz hissetmeleri, akranlarının beklentilerinden uzakta olmaları, sağlık durumlarının bozuk olması, sosyal kabul görmemeleri ve böylece ilişkilerinde çeşitli sorunlar yaşamaları, olumsuz benlik kavramı geliştirmelerine ve depresif belirtiler göstermelerine neden olmaktadır(6).

Engellilik yalnızca çocuğu değil, aile ve akrabaları da fiziksel, duyuusal ve sosyal yönden etkileyip, çok yönlü problemler yaşamalarına zemin hazırlar. Engelli bir çocuğa sahip olan anne ve babalar şok, reddetme, acı çekme ve depresyon, suçluluk duyma, utanma ve kabullenememe duygularının yanı sıra bu değişikliklere uyum sağlamaya çalışmakta, duruma çözümler aramakta, ne olacağını, ne yapacaklarını bilememenin kaygısını yaşamaktadırlar (7). Zira, Engelli bir çocuğa sahip olmak, engeli ne olursa olsun bir takım özel güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Ailelerin yaşadığı bu güçlükler, psikolojik, maddi durum, eğitim durumu, yaşam tarzı, aile çevresi ve sosyal çevre ile ilişkiler çocuğun engel durumundan etkilenebilmektedir(8). Engelli çocuğa sahip olan annelerde somatik yakınmalar, depresyon ve anksiyete bozukluğu gibi ruhsal sorunların engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre daha sık görüldüğü bildirilmektedir(9). Seltzer ve arkadaşları da (2001) zihinsel veya bedensel engelli çocuğa sahip anne ve babalarda depresyon ve alkol bağımlılığının daha sık görüldüğünü bildirmişlerdir(10).

Anne- babaların engelli çocuğa sahip olmaları onların sorumluluklarını ve işlevlerini arttıracaktır. Çünkü, her çocuğun ihtiyacı ve hakkı olan eğitim, sağlık, ilgi, sevgi, boş zamanların değerlendirilmesi, korunma, sağlıklı cinsel gelişime sahip olma gibi konularda engelli birey söz konusu olduğunda daha da özen gösterilmesi gerekmektedir(1). Engelli çocuğa karşı yüklendikleri sorumluluk anne ve babayı depresyona itmektir. Depresyona yol açabilecek bir çok neden hakkında bilgi sahibi olmak,

ailelerin yaşamış olduğu güçlüklerin ya da mutsuzluğun nedenlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir (11). Depresyonun hem anne hem de baba üzerine olan bütün etkilerini anlamak, depresyonun ne kadar karmaşık bir hastalık olduğunu ve buna tek bir kişinin davranışlarının veya hareketlerinin neden olmadığını anlaşılmasını sağlayacaktır (12).

Çevremizde gördüğümüz birçok engelli çocuk anne ve babası, benzer duyguları yaşayıp, benzer aşamalardan geçmektedirler. Bir çok ailenin yeni yaşamlarına uyum sürecinde çeşitli uyum stratejileri kullandıkları ve bu sürecin bir çok değişkenden etkilendiği görülmektedir. Anne ve babalara bu süreçte çeşitli yardımların sağlanması, destek programlarının oluşturulması, bilgi ve yasal düzenlemelerin yapılması onların uyumlarını kolaylaştıracaktır(11). Ancak bu yardım ve düzenlemelerin yapılması için anne ve babaların duygularının, gereksinimlerinin, yaşadıklarının ve onları etkileyen etkenlerin bilinmesi gerekir(12).

Üyelerden birinin yaşamış olduğu depresyon tüm aile bireylerini etkilemektedir. Bu yüzden engelli çocuğa sahip ailelerin yaşamış olduğu ve depresyona yol açabilecek bir çok neden hakkında bilgi sahibi olmak, ailelerin yaşamış olduğu güçlüklerin ya da mutsuzluğun nedenlerini daha iyi anlamaya yardımcı olabilir. Bu nedenle ülkemizde engelli bir çocuğa sahip ailelere yönelik çalışmalara gereksinim vardır. Engelli bir çocuğa bakım vermek aileye çok büyük yük getirmekte, özellikle anneler ve babalar bu durumdan çok etkilenmektedirler. Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin sosyodemografik özelliklerini saptamak, engelli çocukla sürekli beraber olan ebeveynlerin depresyon düzeylerini tesbit etmek ve sosyo- ekonomik değişkenlere göre depresyon düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Araştırma, Kastamonu İlinde yaşayan ve engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin depresyon düzeyini belirlemek amacıyla tanımlayıcı bir çalışmadır.

Kastamonu İlindeki Özel Erdem Eğitim Merkezine kayıtlı; zihinsel, bedensel ve hem zihinsel hem de bedensel engelli çocukların ebeveynleri(N = 360)araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise araştırmanın yapıldığı tarihler (23.01.2012- 11.02.2012)arasında özel eğitim merkezine çocuklarını eğitime getiren ve araştırmaya katılmayı kabul eden, 21'i erkek, 69'u kadın olmak üzere 90 ebeveyn oluşturmuştur.

Araştırmanın yapıldığı kurumdan gerekli izin alındıktan ve araştırmaya katılmayı kabul eden ebeveynlere, araştırmanın amacı açıklandıktan sonra, veriler araştırmacı tarafından tek tek görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan ebeveynlerin tanıtıcı özelliklerini içeren anket formu ve engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeyini belirlemede Beck Depresyon Envanteri(BDE)kullanılarak toplanmıştır. BDE, Beck ve arkadaşları (1978) tarafın-

dan geliştirilmiştir. Formun Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Hisli (1989) tarafından yapılmış olup, ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.80 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik makalesinde kesme puanının 17 olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Ölçekten alınacak toplam puan 0-63 arasında değişmektedir (14).

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, SPSS for Windows 17.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerde ise “İki ortalama arasındaki önemlilik testi”(T-testi), “Tek yönlü değişim çözümlemesi”(Anova OneWAY) testi analizleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında 0.05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır (15).

3. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde, araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin anket ve ölçek yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır (Tablo 1). Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

Tablo 1. Örneklem Grubunun Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tanımlayıcı Özellikler	Değişkenler	Frekans N	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	21	23.3
	Kadın	69	76.7
Yaş	20-35 yaş	27	30.0
	36-50 yaş	52	57.8
	50 yaş ve üzeri	11	12.2
Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	11	12.2
	İlköğretim	56	62.2
	Ortaokul	8	8.9
	Lise	12	13.3
Çalışma durumu	Yükseköğretim	3	3.3
	Çalışan	19	21.1
Çocuk Sayısı	Çalışmayan	71	78.9
	1 çocuk	15	16.7
	2 çocuk	43	47.8
Eşler arasındaki akrabalık durumu	3 çocuk ve üzeri	32	35.6
	Var	11	12.2
Gelir düzeyiniz	Yok	79	87.8
	Kötü	8	8.9
	Orta	76	84.4
Engelli çocuğun cinsiyeti	İyi	6	6.7
	Kız	37	41.1
	Erkek	53	58.9

Tanımlayıcı Özellikler	Değişkenler	Frekans N	Yüzde (%)
Engelli çocuğun engel grubu	Zihinsel	49	54.4
	Fiziksel	18	20.0
	Zihinsel ve fiziksel	23	25.6
Özel eğitim merkezindeki eğitim süresi	1-3 yıl	39	43.3
	4-6 yıl	39	43.3
	7 yıl ve üzeri	12	13.3
Aile üyeleri arasında başka engelli olup olmadığı	Evet	8	8.9
	Hayır	82	91.1
Ebeveynlerin Çocuğun geleceği ile ilgili beklenti ya da düşünceleri nelerdir?	Sağlıklı olması(zihinsel ve fiziksel+yaşlıları ile aynı özelliklere sahip olması)	34	37.8
	Hayatını kurtarabilmesi	32	35.6
Toplam	Meslek sahibi olması	7	7.8
	Gelecek kaygısı duyma	5	5.6
	Diğer(beklentim yok/ ya da topluma kazandırmak...)	12	13.3
	90	100,0	5.6
	Diğer(beklentim yok/ ya da topluma kazandırmak...)	12	13.3
Toplam		90	100,0

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 21'i (% 23.3)erkek, 69'u (% 76.7) kadındır. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 27'si (% 30.0)20-35 yaş, 52'si (% 57.8) 36-50 yaş, 11'i (% 12.2)50 ve üzeri yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 11'inin (% 12.2)okur-yazar değil, 56'sının (% 62.2)ilköğretim, 8'inin (% 8.9) ortaokul, 12'sinin (% 13.3)lise, 3'ünün (% 3.3)yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 19'unun (% 21.1)çalıştığı, 71'inin (% 78.9) çalışmadığı anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 15'inin (% 16.7)1 çocuk, 43'ünün (% 47.8)2 çocuk, 32'sinin (% 35.6)3 ve üzeri çocuk sahibi olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 11'inin (% 12.2)akrabalık durumlarının olduğu, 79'unun (% 87.8) akrabalık durumlarının olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 8'inin (% 8.9)gelir düzeylerini kötü, 76'sının (% 84.4)gelir düzeylerini orta, 6'sının (% 6.7)gelir düzeylerini iyi derecede bulduğunu ifade etmiştir. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 37'sinin (% 41.1)engelli çocuğunun cinsiyetinin kız, 53'ünün (% 58.9)engelli çocuğunun cinsiyetinin erkek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 49'unun (% 54.4)engelli çocuğunun zihinsel, 18'inin (% 20.0)engelli çocuğunun fiziksel, 23'ünün (% 25.6)engelli çocuğunun zihinsel ve fiziksel engel grubunda yer aldığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 39'unun (% 43.3)1-3 yıl, 39'unun (% 43.3)4-6 yıl, 12'sinin (% 13.3)7 yıl ve üzeri süre engelli çocuklarının özel eğitim

merkezinde eğitim süresinin olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 8'inin (% 8.9) aile üyeleri arasında engelli olan bireyin olduğu, 82'sinin (% 91.1) aile üyeleri arasında engelli olan bireyin olmadığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 33'ünün (% 36.7) çocuğunun bakımına yardımcı olan birisinin olduğu, 57'sinin (% 63.3) çocuğunun bakımına yardımcı olan birisinin olmadığı ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin 34'ünün (% 37.8) çocuğunun geleceği ile ilgili sağlıklı olması, 32'sinin (% 35.6) hayatını kurtarabilmesi, 7'sinin (% 7.8) meslek sahibi olması, 5'inin (% 5.6) gelecek kaygısı duyması, 12'sinin (% 13.3) diğer (beklentim yok/ ya da topluma kazandırmak.) gibi beklenti veya düşüncelerinin olduğu görülmektedir. Araştırmaya Katılan Engelli Çocuk Ailelerinin Depresyon Puanı Ortalamaları 21.600 ± 10.722 olarak bulunmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Engelli Çocuk Ailelerinin Depresyon Puanı Ortalamalarının Cinsiyete Göre Durumu

	Grup	N	Ort X	Ss	t	P
Depresyon puanı	Erkek	21	16.571	5.528	-3.579	0.001
	Kadın	69	23.130	11.458		

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin depresyon puanı ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılmış t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t = -3.58$; $p = 0.001 < 0.05$)(Tablo2). Ortalamalar arasındaki farka göre, engelli çocuk annelerinin depresyon puanı, engelli çocuk babalarının depresyon puanından yüksektir. Fisman ve arkadaşları (1991), gelişimsel gecikmeleri olan çocuğun yarattığı stresin, babalardan çok annelere depresyon açısından risk oluşturduğunu belirtmektedir. Alataş,(1993) çalışmasında, annelerde depresyon semptomlarının yüksek oranlarda gözlemlendiğini belirtmiştir. Uğuz ve arkadaşlarının(2004) çalışmalarında zihinsel ve bedensel engeli olan çocukların annelerinde depresyon puanları kontrol grubundan yüksek bulunmuştur. Aile düzenindeki değişiklikler, sosyal çevre ve aktivitelerin kısıtlılığı, yaşanan yoğun stres ve hayal kırıklığı, geleceğe yönelik umut kaybı, suçluluk, pişmanlık gibi rahatsız edici duyguların yoğun olarak yaşanmasının depresyon semptomlarının görülme oranını artırdığı düşünülmektedir. Literatürde zihinsel ve bedensel engelli çocuğa sahip anne ve babaların(özellikle annelerin)engelli çocuğa sahip olmayan anne ve babalara göre daha çok stres altında oldukları ve anksiyete düzeylerinin yüksek olduğu bildirilmektedir (Glidden ve ark.2003, Bahar ve ark.2009). Uğuz ve ark.(2004) yaptıkları çalışmada engelli çocuğa sahip annelerde ruhsal sorunların engelli çocuğa sahip olmayan annelere göre daha sık görüldüğü bildirilmektedir. Bu bulgular doğrultusunda engelli çocuğa sahip olmanın depresyon oluşumunu etkileyen önemli bir faktör olduğu belirtilebilir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Engelli Çocuk Ailelerinin Depresyon Puanı Ortalamalarının Çalışma Durumuna Göre Dağılımları

	Grup	N	Ort.X	Ss	t	p
Depresyon puanı	Çalışan	19	17.158	6.509	-2.802	0.007
	Çalışmayan	71	22.789	11.335		

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin depresyon puanı ortalamalarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($t = -2.80$; $p = 0.007 < 0.05$)(Tablo3). Ortalamalar arasındaki farka göre, bir işte çalışmayan engelli çocuk aile bireylerinin depresyon puanı, çalışan engelli çocuk aile bireylerinin depresyon puanından yüksektir. Engelli çocukların bakımlarından daha fazla sorumlu olan anneler, boş zaman aktivitelerinin kısıtlılığından dolayı, zamanla ailenin diğer bireylerine ve sosyal çevrelerine karşı yabancılaşabilmektedirler (Doğan, 2001). Bu çalışmada engelli çocuğa sahip ve bir işte çalışmayan ebeveynin depresyon puan ortalaması anlamlı derecede yüksektir ($p < 0,05$). Kültürümüzde anneler daha çok evde kalmakta, ev dışında iş ortamı olmadığı gibi , arkadaş ilişkileri de daha sınırlı olmakta ve gün boyu çocukların bakımını üstlenmek zorunda kalmaktadır (Uğuz ve ark., 2004). Annelerin özel eğitime ihtiyaç duymaları, sürekli gelecek kaygısı yaşamaları ve stresin neden olduğu depresyon onların uyum düzeylerini olumsuz etkileyebilmekte kendilerini çaresiz hissetmelerine neden olabilmektedir. Alataş (1993) 'ın, Ankara Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkez' inde tedavi gören zihinsel engelli çocukların anne babalarının depresyon ve uyum düzeylerini karşılaştırmak amacıyla yaptıkları çalışmada kişisel uyumsuzluk ve depresyon semptomlarının annelerde daha fazla gözlemlendiği belirtilmektedir. Sipahi,(2002)'nin Down sendromlu çocuğa sahip anneler ile yaptıkları çalışmasında, çocukların annelerinde %26 olan depresyon sıklığının çocuğu özürlü olmayan annelerde %7.1'e düştüğünü, özürlü çocukların annelerinde depresyon sıklığının anlamlı ölçüde arttığını bulmuştur.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Engelli Çocuk Ailelerinin Depresyon Puanı Puanları Ortalamalarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Durumu

	Grup	N	Ort.X	Ss	F	p
Depresyon puanı	Okur-yazar değil	11	25.818	16.382	0.981	0.422
	İlköğretim	56	21.946	9.977		
	Ortaokul	8	20.500	12.247		
	Lise	12	18.417	6.986		
	Yükseköğretim	3	15.333	4.163		

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin depresyon puanı puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova)sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunamamıştır ($F = 0.981$;

$p = 0.422 > 0.05$)(Tablo 4). Eğitim düzeyi ne olursa olsun tüm gruplarda depresyon düzeyi yüksek çıkmış ancak gruplar arasında anlamlı sonuç elde edilmemiştir. Sipahi,(2002)'nin yaptığı çalışma sonucunda, öğrenim durumunun tek başına annenin depresyon sıklığını etkilemediğini saptamıştır.

Ailelerin zorluklarla baş etmelerini olumlu yönde etkileyen en önemli yardım ve destek faktörlerinden biri eğitimidir. Eğitim bireylerin zorluklarla baş edebilmesi için gerekli olan bilgi, beceri ve motivasyonu sağlayan bir destek sistemidir. Eğitim ailelerin içinde buldukları duruma uyum sağlamaları, çocuklarını anlamaları ve onları yetersiz yönleriyle kabul etmelerine yardımcı olabilir (Bahar ve ark.,2005). Yıldırım ve Conk, (2002) 'un 72 zihinsel engelli çocuk ebeveynlerin de yaptıkları çalışmada, verilen hemşirelik eğitiminin ailelerin depresif bulgu düzeylerini düşürmesi, bu ailelerin sorunlarının eğitimle azalabileceğine işaret etmektedir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Engelli Çocuk Ailelerinin Depresyon Puanı Puanları Ortalamalarının Çocuğunun Aldığı Özel Eğitim Merkezindeki Eğitim Süresi Değişkenine Göre Durumu

	Grup	N	Ort ± Ss	F	p
Depresyon puanı	1-3 yıl	39	22.692 ± 11.572	0.897	0.411
	4-6 yıl	39	19.897 ± 7.816		
	7 yıl ve üzeri	12	23.583 ± 15.418		

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin depresyon puanı puanları ortalamalarının çocuğunun aldığı özel eğitim merkezindeki eğitim süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova)sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır($F = 0.897$; $p = 0.411 > 0.05$) (Tablo5). Ergin ve arkadaşlarının(2007) engelli çocuğa sahip ebeveynler üzerinde yaptıkları çalışmanın sonucunda da eğitim aldıkları süre ile ebeveynlerin BDE'i toplam puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Yapılan araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Aydoğan ve Darıca,(2000)'nin özürülü çocuğa sahip anne-babaların umutsuzluk düzeyleri üzerine yaptığı çalışmada ise fiziksel engelli çocukların özel eğitim sürelerine göre 1-3 yıldır eğitim alanların anne ve babalarının umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu ve 1-3 yıl arasında özel eğitim alan çocukların anne- babalarında umutsuzluk düzeyinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Engelli Çocuk Ailelerinin Depresyon Puan Ortalamalarının Çocukların Sahip Olduğu Engel Türüne Göre Durumu

Gruplar	zihinsel	fiziksel	zihinsel ve fiziksel	F	p
	Ort ± Ss	Ort ± Ss	Ort ± Ss		
Depresyon puanı	21.061 ± 9.803	18.556 ± 7.006	25.130 ± 14.007	2.084	0.131

Araştırmaya katılanların depresyon puanı puanları ortalamalarının engel değişke-
nine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek
yönlü varyans analizi (Anova)sonucunda grup ortalamalar arasındaki fark istatistiksel
açıdan anlamlı bulunmamıştır. ($F = 2.084$; $p = 0.131 > 0.05$) (Tablo6).Ergin ve ark.
(2007) Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeyini belirlemek üzere yap-
tıkları çalışmada engel türünün depresyon puan ortalamasını etkilemediği sonucuna
varmıştır. Küllü,(2008)'nin özürülü çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon durumunu
değerlendirmek için yaptığı çalışmasında her iki engel türüne sahip çocuğu olan anne-
lerde depresif belirti oranı yüksek çıkmış, fakat özür türü ile depresif belirti görölme
durumu arasında fark olmadığı sonucuna varmıştır. Yapılan bu araştırma sonuçları ile
benzerlik göstermektedir. Ailenin engelli çocuğa yönelik tepkileri; engellin türüne,
derecesine, çocuğun engelinin tanılanma yaşına, aile üyelerinin kişilik özelliklerine,
eşler arası evlilik ilişkisine, ailenin sosyo-ekonomik düzeyine, aile içi ve dışı destek
sistemlerinin varlığına bağlı olarak bir aileden diğer aileye farklılık gösterebilmekte-
dir. Ayrıca sağlık kurumları ve özel eğitim kurumlarının sosyal desteğe olan ihtiyaçları-
nı karşılamaya yönelik çalışmalarını arttırmaları da depresif belirtilerin azalmasında
etkili olmaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, engelli çocuk annelerinin depresyon puanı,engelli çocuk babaları-
nın depresyon puanından yüksek olduğu,bir işte çalışmayan engelli çocuk aile birey-
lerinin depresyon puanı, çalışan engelli çocuk aile bireylerinin depresyon puanından
yüksek olması araştırmamda anlamlı olan iki sonuç iken; araştırmaya katılan engelli
çocuk ailelerinin depresyon puanı ortalamalarının akrabalık durumu, engelli çocuğun
cinsiyeti, aile üyeleri arasında başka engelli olan olup olmama durumu ve çocuğun
bakımına yardımcı olan birisinin olup olmama durumu arasındaki fark istatistiksel
açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan engelli çocuk ailelerinin depresyon puanı ortalamalarının yaş,
eğitim durumu, çocuk sayısı, gelir düzeyi, engelli çocuğun engel grubu, özel eğitim
merkezindeki eğitim süresi ve ebeveynlerin çocuklarının geleceği ile ilgili beklentileri
değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla
yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova)sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark
istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda; Eğitim düzeyleri düşük olan ailelerin çocuklarından
beklentileri sınırlıdır ve çocuklarının engeli hakkında yeterli bilgiye sahip değiller-
dir. Engelli çocuğa sahip anneler bir yandan engelli olarak dünyaya gelen çocukla-
rına nasıl yardımcı olacaklarını öğrenmek, bu konuda bilgi sahibi olmak isterken diğer
yandan da bu yeni durumla başa çıkabilmek için psikolojik gereksinime destek
duymaktadırlar(Bahar ve ark.2009).

Bu çalışma sonucunda annelerin babalara göre depresyon açısından risk altında

buldukları görülmektedir. Engelli çocuk ailelerini bilgilendirilmeye yönelik verilecek hemşirelik eğitimleri, ailelerin bu süreci en kısa sürede ve kolay bir şekilde atlatmalarını, çocukları ve çevreleri ile sağlıklı ilişkiler kurmalarını kolaylaştıracaktır. Engelli çocuğa sahip ailelere çocuklarının bakımı konusunda eğitim verilirken babaların bu eğitime mutlaka katılımlarının sağlanması önerilir. Engelli ailelerinin kısıtlılık ve sıkıntılarını azaltmak için sosyal aktivite programları düzenlenebilir. Ebeveynlerin özellikle annelerin psikososyal desteğe ihtiyaçları olduğundan ruhsal durumları yakından izlenmeli, duygusal paylaşımları sağlanmalıdır. Erken dönemlerde anne- babaların çocuklarının engellerine göre uygun kurumlara yönlendirilmesi, engelli çocuğun eğitim ve tedavilerinin yapabileceği bu kurumların sayısı artırılması önerilir.

5. Kaynaklar

- Özekes, M.,Girli, A., Yurdakul, A., Sarısoy, M., (1998). Evlilik ilişkisinde engelli çocuğa sahip olmanın rolü.10.Ulusal Psikoloji Kongresi.
- Şen, E.(2004). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin yaşadığı güçlükler. Mersin Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Bilal, E., Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stres, stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*,12(2):56-68.
- World HealthOrganization (1981). Disability preventionp and rehabilitation, report of the WHO expert committee on disability prevention and rehabilitation. Technical Report Series 668, Geneva
- İçağasıoğlu, A. (2002). Zihinsel özürülüler özel rehabilitasyon merkezleri: Verilen Hizmetler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Savaşır, I., Yıldız, S., (1996). Depresyonun bilişsel davranışçı terapiler, *Türk Psikoloğlar Dergisi*, Ankara.
- Hawling, P.,Rutter, M.(1987) The alleviation of family problems(printed from treatment of autistic children) London, The National Autistic Society.
- Dönmez, N.,Bayhan,P., Artan,İ., (2000). Engelli çocuğa sahip ailelerin beklentileri ve endişe duydukları konuların incelenmesi. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 11:16-24.
- Miller AC, Gordon RM, Daniele RJ ve ark. (1992) Stress, appraisalandcoping in mothers of disabledandnondisabledchildren. *J PediatrPsychol*, 17:587-605.
- Seltzer MM, Greenberg JS, Floyd FJ ve ark. (2001) Life courseimpacts of parentingachildrenwith a disability. *AmjMentRetard*, 106:265-286.
- Uğuz, Ş. Toros, F., Yazgan İnanç, B., Çolakkadioğlu, O.(2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7:42-47.
- Küllü, Z.(2008). Özürülü çocuğa sahip ebeveynlerde depresyon durumunun değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,Kayseri.
- Glidden, L.M.,Schoolcraft, S.A.(2003). Depression: Its Trajectoryand correlates in mother srearingchildren with Intellectual Disability. *J IntellectDisabilRes*, 47:250-263.

- Aydemir, Ö., Köroğlu, E., (2000). Psikiyatride Kullanılan Klinik Ölçekler. *Hekimler Yayın Birliği*, Ankara.
- Karasar, N. (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 7. Basım, Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., Ankara, 116-129.
- Fisman, S., Wolf, L. (1991). The Handicapped Child: Psychological Effects of Parental, Marital and Sibling Relationships. *Psychiatric Clinics of North American*, 14(1): 199-217.
- Sayınalp Alataş, C. (1993). Beyin özürlü çocukların anne babalarının uyum ve depresyon düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sipahi, Ö. (2002). Down sendromlu çocuğu olan annelerde depresyon sıklığı ve ilişkili faktörlerin araştırılması. Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Doğan, M. (2001). İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çeşitli psikolojik değişkenler açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ergin, D., şen, N., Eryılmaz, N., Pekuslu, S., Kayacı, M., (2007). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeyi ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10:1.
- Aydoğan, A., Darıca, N., (2000). Özürlü çocuğa sahip anne-babaların umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi* 3(2): 25-31.
- Bahar, A., Bahar, G., Savaş, H., Parlar, S., (2009). Engelli çocukların annelerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt:4, 11:98-111.
- Yıldırım F, Conk Z. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin depresif bulgularına planlı eğitimin etkisi. 3. Uluslar arası-10. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. İzmir 2005.

EXTENDED ABSTRACT

The birth of the child in a family takes a quite important place in that family's life and constitutes a milestone in the life style that the family has maintained so far. No sooner is the child they have a handicapped one, both his mother and his father are affected in physical, emotional, and social aspects, live multidirectional problems.

This study which is a descriptive one, has been carried out to identify the levels of depression of the parents who live in Kastamonu and have handicapped children. The parents (N=360) of the children who are mentally, physically, both mentally and physically handicapped; and registered in Private Erdem Training Center in Kastamonu comprise the population. 21 of them are men and 69 of them are women, totally 90 parents who bring their children to the mentioned training center for training between the dates the research was done (23.01.2012-11.02.2012) and accepted to participate in the research comprise the samples of the research. The data of the research was collected by using the descriptive data form developed by the researcher and Beck Depression Inventory (BDI) with the face to face meeting method. While analyzing

the data, significance test between two means (T-Test), and one-way variation analysis (Anova One WAY) were used.

It's determined that: 20.3% of the handicapped children's parents who attended to the research are men, and 76.7% of them are women. 21.1% of the handicapped children's parents who attended to the research are employed, and 78.9% of them aren't. Considering the gender of the handicapped children, 41.1% of these parents have daughters, and 58.9% of them have sons. 54.4% of the handicapped children are mentally, 20.0% of them are physically, and 25.6% of them are both mentally and physically handicapped. It's seen that the handicapped children's parents who attended to the research have some expectations or thoughts about their children's future such as: 37.8% of them want their children to be healthy, 35.6% of them want their children to survive, 7.8% want them to find a job. 5.6% of the parents worry about the future, 5.6% others (who has no expectations or wants to reintegrate their children into the society) Age, educational background, number of children, level of income, the handicap group of the handicapped child, the period of study in the private training center and the expectations that the parents have for their children are the independent variables [of the means of depression scores of the parents of handicapped children, who attended to the research], and depression level which is the dependent variable didn't change in compliance with them.

As a result of the research, the means of depression scores of the parents who have handicapped children are ascertained as moderate with the values $21,600 \pm 10,722$. Their depression levels change considering whether the parents of handicapped children work, or not; whether they are male or female. Thus, it's proposed that a necessary and adequate psychologic support should be provided for the parents who have handicapped children.